

que thesauris. Quid enim humilitate ditius, quid pretiosius invenitur, qua nimirum regnum cœlorum emitur, et divina gratia acquiritur? sicut scriptum est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (Matth. v, 3); et apud apostolum: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Jac. iv, 6). Habes commendatam a Deo humilitatem in nativitate. In hac enim exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo.

7. Vis adhuc pretiosiores divitias, et superexcellentem gloriam invenire? Habes charitatem in passionem. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joan. xv, 13). Hæ divitiæ salutis, et gloria, sanguis pretiosus, quo redempti sumus; et crux Dominica, in qua cum Apostolo gloriamur: *Mihi autem, inquit, absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* (Galat. vi, 14)! et dicebat: *Nihil arbitratus sum me scire inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum* (I Cor. ii, 2). Ipsa est læva Christus Jesus, et hic crucifixus; nam dextera quidem Christus Jesus et hic gloriosus. *Christum, inquit, Jesum, et hunc crucifixum*. Fortasse crux ipsa nos sumus, cui Christus memoratur infixus. Homo enim formam crucis habet: quam, si manus extenderit, exprimet manifestius. Loquitur autem Christus in Psalmo: *Infixus sum in limo profundi* (Psal. xxviii, 3). Limum quidem nos esse manifestum est, quoniam de limo plasmati sumus. Sed tunc quidem limus paradisi fuimus, nunc vero limus profundi, *Infixus sum, inquit, non pertransii, non recessi. Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Ipse est enim Emmanuel, *nobiscum Deus*. Nobiscum utique, sed per sinistram. Sic enim olim Thamar pariente, Zara prius solam protulit manum, quæ in sacramento Dominicæ passionis coccineo alligata est filo (Gen. xxxviii, 27).

8. Itaque jam quidem tenemus sinistram, sed adhuc clamare necesse: *Operi manuum tuarum porrige dexteram* (Job. xiv, 15); nam *delectationes in dextera tua usque in finem* (Psal. xv, 11). Domine, extende nobis dexteram [alias, ostende], et sufficit nobis. *Gloria, inquit, et divitiæ in domo ejus* (Psal. xv, 11), utique qui timet Dominum. Sed in domo tua, Domine, quid? Profecto gratiarum actio, et vox laudis. *Beati qui habitant in domo tua, Domine* (Psal. lxxxiii, 5), etc. *Oculus enim non vidit, auris non audivit, et in cor hominis non ascendit, quæ præparasti, Deus, diligentibus te* (I Cor. ii, 9). Lux est enim inaccessibleis, pax est quæ exsuperat omnem sensum; fons est qui ascensum nescit, sed descensum. Non vidit oculus lucem inaccessibleem, non audivit auris pacem incomprehensibilem. Speciosi quidem pedes evangelizantium pacem (Rom. x, 15); sed licet in omnem terram exierit sonus eorum; pax tamen quæ exsuperat omnem sensum, nec ab ipsis quanta erat potuit capi, nedum aliorum auribus tradi. Ait enim Paulus ipse: *Fratres, ego me non*

A *arbitror comprehendisse* (Philipp. iii, 13). *Fides quidem ex auditu, auditus autem per verbum Dei* (Rom. x, 17): sed fides, non species; et promissio, non exhibitio pacis. Et quidem pax nunc est etiam in terra hominibus bonæ voluntatis: sed quid est pax ista ad illius plenitudinem et supereminentiam pacis? Unde et ipse Dominus ait: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo* **768** *vobis* (Joan. xiv, 27). Meæ siquidem, quæ exsuperat omnem sensum, et est pax super pacem, necdum capaces estis: propterea do vobis patriam pacis, et relinquo interim viam pacis.

9. Sed quid est quod diximus: *In cor hominis non ascendit*? Utique quia fons est, et ascensum nescit. Scimus enim quia fontium natura est rivos sectari convallium, montium ardua declinare, sicut scriptum est: *Qui emittit fontes in convallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ* (Psal. ciii, 10). Hoc autem est unde admonere sæpius studeo vestram charitatem, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Fons enim ad altiora non ascendit, quam sit locus ejus unde procedit. Sed videri potest secundum hanc regulam non impediri a superbia vias gratiæ, præsertim quod ille primus superbus, qui, secundum Scripturam, *rex est super omnes filios superbiæ* (Job. xli, 25), dixisse non legitur, *Altior ero*; sed, *Ero, inquit, similis Altissimo* (Isai. xiv, 14). Attamen non mentitur apostolus, quoniam *ille extollitur supra omne quod creditur, aut quod colitur Deus* (II Thess. ii, 4). Horret nimanus auditus verbum; sed utinam horreat similiter animus cogitatum malignum pariter et affectum. Dico enim vobis quod non tantum ille, sed et omnis superbus extollitur supra Deum. Vult enim Deus fieri voluntatem suam, et superbus vult fieri suam. Jam videtur æqualitas: sed attende male congruam proportionem. Deus quidem in his tantum quæ ratio approbat, suam vult fieri voluntatem: superbus vero et cum ratione, et contra rationem. Vides quoniam altitudo est, et non illuc perveniunt fluentia gratiæ. *Nisi conversi fueritis, inquit, et efficiamini sicut parvulus iste* (se autem dicit, qui est fons vitæ, in quo habitat et unde manat plenitudo omnium gratiarum), *non intrabitis in regnum cœlorum* (Matth. xviii, 3). Para proinde rivulos, aggeres terrenæ et elatæ cogitationis disperge, conformare Filio hominis, non primo homini: quia fons gratiæ in cor hominis, carnalis scilicet et terreni, non ascendit. Oculum quoque purga, ut videre possis merissimam lucem; et aurem tuam inclina ad obediendum, ut quandoque pervenias ad quietem perpetuam, et pacem super pacem. Lux enim est propter serenitatem, pax propter tranquillitatem, fons propter affluentiam et æternitatem. Fontem assigna Patri, ex quo nascitur Filius et procedit Spiritus sanctus; lucem Filio, qui est utique candor vitæ æternæ, et lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; pacem Spiritui sancto, qui nimirum super humilem et quietum requiescit. Nec hoc dico, tanquam propria

ista sint singulorum: nam et Pater lux est, ut sit Filius lumen de lumine; et Filius pax est, pax nostra, qui fecit utraque unum; et Spiritus sanctus fons est aquæ salientis in vitam æternam.

10. Sed quando ad hoc perveniemus? Quando adimplebis me, Domine, lætitia cum vultu tuo? Gaudemus in te, quoniam visitasti nos oriens ex alto; iterum gaudemus, exspectantes beatam spem in adventu secundo. Sed quando veniet plenitudo lætitiæ, non de memoria, sed de præsentia; de exhibitione, non de exspectatione? *Modestia vestra, ait Apostolus, nota sit omnibus hominibus; Dominus prope est* (Philipp. iv, 5). Dignum est enim ut modestia nostra nota sit, sicut Domini Dei nostri modestia cunctis innotuit. Quid enim magis incongruum, quam ut immoderate agat homo, conscius propriæ infirmitatis, quandoquidem apparuit inter homines modestus Dominus majestatis? *Discite, inquit, a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 29), ut possit etiam modestia vestra innotescere cæteris. Jam quod sequitur, *Dominus prope est*, de dextera debet intelligi. Nam de sinistra ipse loquitur: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Prope est Dominus, fratres mei, nihil solliciti sitis: in proximo est, et citius apparebit. Nolite deficere, nolite lassari: quærite eum dum inveniri potest, invocare eum dum prope est. Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde (Psal. xxxiii, 19): prope est expectantibus eum, exspectantibus eum in veritate. Denique vis nosse quam prope **769** est? Audi sponsam de sponso canentem: *Quoniam ecce stat post parietem* (Cantic. ii, 9) *Parietem istum, corpus tuum intellige, quod obstaculum impedit, ut eum qui prope est, nondum valeas intueri. Propterea Paulus ipse dissolvi cupit, et cum Christo esse* (Philipp. i, 23), et exclamans miserabilis: *Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii, 24.) Sic et propheta in Psalmo: *Educ, inquit, de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo* (Psal. cxli, 8).

SERMO V.

In illud, « Sanctificamini hodie, et estote parati: die enim crastina videbitis majestatem Dei in vobis. » Respons. in vigilia Nativ. Dom.

1. Celebraturi Dominicæ Nativitatis ineffabile sacramentum, jure quidem monemur, fratres, in omni sanctificatione præparari. Adest enim Sanctus aeternorum, adest ipse qui dixit: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum, Dominus Deus vester* (Levit. xix, 2). Alioquin quomodo dabitur sanctum canibus, et margarita porcis, nisi prius illi ab iniquitate, isti ab illicita voluptate purgati, de cætero tota sollicitudine fugiant, illi quidem vomitum, isti volutabrum luti? Suscepturus olim divina mandata carnalis Israel, sanctificabatur in justitiis carnis, in baptismatibus variis, in muneribus et hostiis, quæ non poterant juxta conscientiam perfectum facere servientem. Ve-

A rum hæc quidem omnia transiere, nimirum usque ad tempus correptionis imposita, quod utique jam advenit. Opportune igitur ex hoc jam perfecta nobis indicitur sanctificatio, interna mandatur ablutio, exigitur munditia spiritualis, dicente Domino: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v, 8). Ad hoc vivimus, fratres, ad hoc nati, ad hoc vocati sumus, ad hoc nobis dies hodiernus illuxit. Erat aliquando nox, quando nemo poterat hæc operari. Erat nox in universo orbe ante veri luminis ortum, ante Christi nativitatem. Erat nox etiam singulis quibuscumque nostrum ante suam cujusque conversionem et internam regenerationem.

2. An non profundissima nox, et densissima tenebræ erant super universam faciem terræ, cum olim patres nostri factitios colerent deos, et insano penitus sacrilegio ligna et lapides adorarent? Au non etiam cuique nostrum caliginosa nox erat, cum tanquam sine Deo in hoc sæculo viveremus, cum ambularem post concupiscentias nostras, cum sectaremur carnis illecebræ, cum obtemperarem desideriis sæcularibus, cum exhiberemus membra nostra arma iniquitatis peccato, cum serviremus iniquitati ad iniquitatem, in quibus nunc merito erubescimus tanquam operibus tenebrarum? *Qui dormiunt, nocte dormiunt*, Apostolus ait; *et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt* (I Thess. v, 7). Et hæc quidem fuistis, sed excitati estis, sed sanctificati estis, si tamen filii lucis estis et filii diei, non noctis neque tenebrarum. Si quidem præco diei est etiam qui clamat: *Sobrii estote, et vigilate* (I Petr. v, 8). Et Judæis loquebatur in Pentecoste de condiscipulis: *Quomodo hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia?* (Act. ii, 15.) Hoc enim est quod ait ejus coapostolus: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, induamur arma lucis; sic ut in die honeste ambulemus* (Rom. xiii, 12, 13). Adjiciamus, inquit, opera tenebrarum, somnolentiam scilicet et ebrietatem (quoniam, ut supra meminimus, qui dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt), ut, tanquam in die, non dormitemus, sed ambulemus; atque hoc quidem honeste, non temulente. Vides hominem, cujus ad omne bonum dormitat anima præ tædio? in tenebris est usque adhuc. Vides inebriatum absinthio, sapientem plus quam oportet, non ad sobrietatem; cujus nec oculus visu, nec auris impleatur auditu: qui pecuniam aut simile aliquid diligens, non satiatur, longam instar hydropici sitim bibens? filius noctis est et tenebrarum. Nec facile separantur hæc duo, dicente Scriptura, *Quoniam in desideriis est omnis otiosus*; hoc est, in **770** ebrietate omnis somnolentus. Sanctificemur ergo hodie, et parati simus, parati quidem hodie nocturnum excutiendo soporem; porro sanctificati nihilominus tanquam in die ab ebrietate nocturna, cupidinis noxiæ frenando furorem. In his enim duobus mandatis tota lex pendet, et prophetæ, quæ sunt declinare a malo, et facere bonum.

3. Verum hoc hodie : nam crastina nec in sanctificatione erit, nec in præparatione, sed in visione utique majestatis. « Crastina, » inquit, « die videbitis majestatem Dei in vobis. » Hoc est quod ait patriarcha Jacob : *Cras mihi respondebit justitia mea (Gen. xxx, 33)*. Hodie enim justitia colitur, cras respondebit : hodie exercetur, cras fructificabit. Alioquin quod non seminaverit homo, nec metet. Nec enim tunc videbit majestatem, qui contempserit interim sanctitatem : nec orietur ei Sol gloriæ, cui Sol justitiæ ortus non fuerit : nec illucescet ei dies crastina, cui non luxerit hodierna. Nimirum idem ipse, qui hodie quidem nobis factus est a Deo Patre justitia, apparebit cras vita nostra, ut et nos cum eo appareamus in gloria. Hodie enim parvulus nascitur nobis, ut non apponat homo magnificare se ipsum, sed convertamur magis, et efficiamur sicut parvuli : cras exhibebit magnus Dominus et laudabilis nimis, ut ipsi quoque magnificemur in laude, cum videlicet erit unicuique laus a Deo. Nimirum quos hodie justificaverit, cras magnificabit, et consummationi sanctitatis succedet visio majestatis. Nec inanis visio, quæ non nisi in similitudine constat : similes enim ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Unde et hic quoque non simpliciter dicitur : « Videbitis majestatem Dei, » sed additur signanter, « in vobis. » Hodie nimirum, tanquam in speculo, nos in eo videmus, dum nostra suscipit : cras videbimus eum in nobis, quando jam sua donabit, cum ostendet nobis se ipsum, et assumet nos ad se ipsum. Hoc est quod transeuntem sese ministraturum fore promisit (*Luc. xii, 37*), de cujus interim plenitudine accipimus : non sane gloriam pro gloria, sed gratiam pro gratia, sicut scriptum est, *Gratiam et gloriam dabit Dominus (Psal. lxxxiii, 12)*. Ne ergo contemnas priora munera, si sequentia concupiscis : nec fastidias prius edulium, si vis accipere quæ sequuntur ; vel pro ipso ferculo in quo apponitur, quod apponitur sumere non recuses. Ferculum enim imputribile fecit sibi Pacificus noster, corpus incorruptibile aptans sibi : in quo salutis epulas ministraret. *Non dabis*, inquit, *Sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv, 10)*. Illud utique de quo Gabriel ad Mariam : *Quod nascetur*, ait, *ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. i, 35)*.

4. Ab hoc igitur Sancto hodie sanctificemur, ut majestatem ejus, ubi dies illa aspiraverit, videamus. Siquidem dies sanctificatus illuxit nobis, dies salutis, non gloriæ aut felicitatis. Denique donec passio Sancti sanctorum annuntiatur, qui nimirum in parascève passus est, id est, in die præparationis, merito omnibus dicitur : Sanctificamini hodie, et estote parati. Sanctificamini magis ac magis, de virtute in virtutem proficiendo, et estote parati perseverando. In quibus tamen sanctificabimur? Legi de quodam, dicente Scriptura, quoniam *in fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum (Eccli. xlv, 4)*. Neque enim hominibus sine lenitate, non plus quam Deo sine fide, placere possibile est. Merito sane in his monemur esse

A parati, quibus et Deo conveniamus, cujus majestatem visuri sumus, et nobis invicem, ut in nobis eam pariter videamus. Propterea siquidem oportet nos providere bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ut non tantum Regi nostro, sed et concivibus nostris et commilitonibus nostris grat esse possimus.

5. Et quidem ante omnia fides quærenda est, de qua legitur : *Fide mundans corda eorum (Act. xv, 9)*. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi majestatem Dei videbunt (*Matth. v, 8*). Crede ergo te Deo, committe te ei, jacta in eum cogitatum, tuum, et ipse te enutriet; ut fiducialiter dicas : *Dominus sollicitus est mei (Psal. xxxix, 18)*. Neque enim hoc sapiunt homines amantes se ipsos, homines scioli, solliciti pro **771** se ipsis, curam carnis perficientes in desideriis, surdi ad vocem dicentis : *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum : ipsi enim cura est de vobis (I Petr. v, 7)*. Nam sibi quidem ipsi fidere, non fidei, sed perfidiæ est : nec confidentiæ, sed diffidentiæ magis, in semetipso habere fiduciam. Is vere fidelis est, qui nec sibi credit, nec in se sperat, factus sibi tanquam vas perditum, sed sic perdens animam suam, ut in vitam æternam custodiat eam. Porro id quidem sola facit humilitas cordis, ut non sibi fidelis anima innitatur : sed deserens semetipsam ascendat jam de deserto, innixa super dilectum, atque ideo deliciis affluens.

6. Sane ut perfecta sit sanctificatio, etiam mansuetudinem et socialis vitæ gratiam a Sancto sanctorum discamus oportet, sicut ipse ait : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29)*. Quid enim hujusmodi hominem dicere prohibet deliciis affluentem, qui suavis et mitis, et multæ misericordiæ, omnibus omnia factus est, et universos perfundit oleo quodam mansuetudinis et lenitatis, quo sic infusus est, sic perfusus etiam et superflusus, ut stillare videatur undique? Felix qui gemina hac sanctificatione paratus dicere potest : *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum (Psal. lvi, 8)*. Habet enim hodie quidem fructum suum in sanctificationem, crastina die finem habiturus vitam æternam. Videbit enim majestatem Dei, quod utique vita æterna, est, sicut et Veritas ait : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii, 3)*. Reddet ei coronam justitiæ justus Judex in illum diem, cui sane altera non succedet. Tunc videbit et affluet, et mirabitur et dilatabitur cor ipsius. Quousque dilatabitur? Usque ad videndam in se majestatem Dei. Nolite arbitrari, fratres, quod illam vobis promissionem verbis explicare possimus.

7. Sanctificamini hodie, et estote parati : crastina die videbitis, et gaudebitis, et gaudium vestrum implebitur. Quid enim majestas illa non impleat? Etiam superimplebit et supereffluet, quando mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinus vestros (*Luc. vi, 38*). Usque adeo siquidem supereffluet, ut supra modum in

sublimitate excedat non modo merita, sed et vota, sicut vere potens est facere supra quam nos intelligere aut sperare possimus. Nam desideria quidem nostra in tribus maxime constituta videntur ; quod decet, quod expedit, quod delectat. Hæc sunt quæ concupiscimus, omnes quidem omnia, sed alius magis hoc, alius illud. Ille sic debitus est voluptati, ut nec honestatem satis reputet, nec utilitatem : ille quæstui magis incubans, et honestum dissimulat et jucundum : ille voluptatis pariter et utilitatis negligentiior, solum vel maxime honorem sectatur. Nec vero reprehensibile desiderium horum : sed si ibi quæreremus ea, vere inveniremus. Hæc enim ubi vere sunt, unum sunt : atque ipsum utique summum bonum, summa utilitas, summa gloria, summa voluptas. Atque hæc quidem, quantum interim capere possumus, expectatio nostra est, et promissa nobis visio majestatis in nobis, ut Deus sit omnia in omnibus, omne jucundum, omne utile, omne honestum.

SERMO VI

De Annuntiatione Domini.

1. Auditum audivimus plenum gratia, dignum acceptione : « Jesus Christus, Filius Dei, in Bethlehem Judæ nascitur. » Anima mea liquefacta est in sermone isto, sed et spiritus meus in præcordiis meis æstuat, jucunditatem hanc et exultationem solito vobis desiderio eructare festinans. Jesus interpretatur Salvator. Quid tam necessarium perditis? quid tam optabile miseris? quid tam utile desperatis? Alioquin unde salus, unde vel tenuis aliqua spes salutis in lege peccati, in corpore mortis, in malitia hac diei et loco afflictionis, nisi nova nobis et insperata nasceretur? At tu **772** forte salutem optas, sed curationis acerbiter, teneritudinis pariter et ægritudinis propriæ conscius, reformidas. Ne timeas : Christus est suavis plane, et mitis, et multæ misericordiæ, unctus oleo lætitiæ præ participibus suis, eis nimirum qui, licet non ipsam plenitudinem, de plenitudine tamen hujus accipiunt unctionis. Ne vero suavem audiens, inefficacem fore autumes Salvatorem, additur etiam, « Filius Dei. » Qualis enim Pater, talis Filius, cui subest, cum voluerit, posse. Aut forsitan utilitate salutis et jucunditate unctionis audita, nescio quid submurmuras, puto etiam de honestate sollicitus. Salvatore tibi gratularis adesse, utpote jacens paralyticus in grabato, aut magis inter Jerusalem et Jericho semivivus in via. Amplius autem lætaris nec durum esse medicum, nec gravibus uti medicinis, ne tibi forsitan intolerabilior videatur brevis ipsa curatio, quam diuturna ægritudo. Sic nimirum, sic usque hodie multi pereunt medicum fugientes, quod Jesum quidem noverint, sed Christum nesciant, humano sensu de multitudine et malignitate morborum, paratæ sibi medelæ molestiam æstimantes.

2. Jam vero si certus es de Salvatore, et nihilominus Christum esse cognoscis, non utentem cauterio, sed unguento; non ustione, sed unctione curan-

A tem, unum adhuc arbitror ingenuam posse movere creaturam, ne forte (quod absit!) Salvatoris hujus non satis condigna videatur esse persona. Puto tamen, non usque adeo ambitiosus es et gloriæ cupidus, aut zelator honoris, ut ab uno quopiam e conservis tuis, si præstare posset, hanc gratiam suscipere detrectares. Nam si angelus aut archangelus esset, vel ex superiori quovis ordine spirituum beatorum, multo minus animositas tua, quod causaretur, haberet. Nunc autem tanto ampliore tibi devotione suscipiendus est iste Salvator, quanto differentius præ cæteris omnibus nomen hæreditavit Jesus Christus Filius Dei. Et vide si non evidentius hæc tria ad pastores loquens angelus commendavit, gaudium magnum, quod evangelizabat, exponens : *Quia*, inquit, *natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus (Luc. ii, 11)*. Exsultemus igitur, fratres, in hac nativitate, et multipliciter gratulemur in ea, quam et salutis utilitas, et unctionis suavitas, et Filii Dei majestas tam eleganter illustrat, ut nihil desit ex omnibus quæ desiderantur, nec commodum, nec jucundum, nec honestum. Exsultemus, inquam, ruminantes intra nosmetipsos et invicem eructantes suave verbum, eloquium dulce : « Jesus Christus Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judæ. »

3. Nec mihi quis ad ista respondeat indevotus, ingratus, irreligiosus : Non est hoc novum : olim auditum est, olim factum est, olim natus est Christus. Ego enim dico, olim et ante. Nec mirabitur, olim et ante, cui propheticum illud occurrerit : *In æternum et ultra (Exod. xv, 18)*. Natus est ergo Christus, non modo ante hæc nostra tempora, sed ante tempora universa. Verum illa quidem nativitas posuit tenebras latibulum suum, imo vero lucem magis habitat inaccessibilem : latet in corde Patris in monte umbroso et condenso. Ut ergo aliquatenus innotesceret, natus est ; et in tempore natus ex carne, natus in carne factum est Verbum caro. Quid tamen mirum si usque hodie dicitur in Ecclesia. Christus Filius Dei nascitur, quando tam longe antea dicebatur, haud dubium quin de ipso : *Puer natus est nobis? (Isa. ix, 6)*. Olim cœpit audire verbum hoc, et nemo sanctorum aliquando fastidivit. Siquidem Jesus Christus Filius Dei, heri, et hodie, et in æternum. Hinc nimirum primus homo, omnium viventium pater, magnum eructans sacramentum, quod in Christo et in Ecclesia Apostolus postmodum evidentius commendavit, *Relinquet*, ait, *homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ ; et erunt duo in carne una (Gen. ii, 24; Ephes. v, 31, 32)*.

4. Hinc nihilominus Abraham, pater omnium credentium, exsultavit ut videret diem hunc, et vidit, et gravisus est (*Joan. viii, 56*). Alioquin quando servum jurantem sibi per Deum cœli, sub femore suo manum ponere præcepisset (*Gen. xxiv, 2, 3*), **773** nisi ipsum utique Deum cœli ex eodem nasciturum femore prævidisset? Hoc quoque consilium cordis sui homini secundum cor suum revelavi Deus, qui juravit veritatem, et non frustrabitur

sum : *de fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam* (Psal. cxxxii, 11). Unde et in Bethlehem Judæ nascitur, sicut ait angelus, civitate David (Luc. ii, 4, 11). utique propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum, Hoc etiam multifarie multisque modis cæteris revelatum est patribus et prophetis (Hebr. i, 1). Absit autem ut a diligentibus Deum aliquando fuerit negligenter auditum ! nisi forte negligere videbatur, qui dicebat : *Obsecro, Domine, mitte quem missurus es* (Exod. iv, 13); aut fastidire, qui clamabat : *Utinam dirumpere caelos* (Isa. lxiv, 1), et *descenderes*, cæteraque similia. Idipsum deinde apostoli sancti viderunt et audierunt, et manus eorum tractaverunt de Verbo vitæ, quibus singulariter aiebat : *Beati oculi qui vident quæ vos videtis* (Luc. x, 23). Postremo hoc idem nobis quoque servatum est fidelibus, utique thesauris fidei commendatum, ipso æque dicente : *Beati qui non viderunt, et crediderunt* (Joan. xx, 29). Pars nostra hæc in verbo vitæ. Nec sane contemptibilis, ex qua nimirum vivitur, et qua vincitur mundus : quoniam justus ex fide vivit (Habac. ii, 4), et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra (I Joan. v, 4). Hæc est quæ, velut quoddam æternitatis exemplar, præterita simul et presentia ac futura sinu quodam vastissimo comprehendit, ut nihil ei prætereat, nihil pereat, præeat nihil.

5. Merito proinde in testimonium fidei vestræ, ubi facta est vox annuntiationis hujus in auribus vestris, exultastis in gaudio, egistis gratias, prostrati solo tenus adorastis, concurrentes, velut sub umbra alarum ejus, et sub pennis ejus sperantes. Nunquid non singuli nativitate Salvatoris audita, clamastis in cordibus vestris, dicentes : *Mihi autem adhærere Deo bonum est* (Psal. lxxii, 28); aut potius illud quod idem propheta ait : *Deo subjecta esto, anima mea* (Psal. lxi, 6). Infelix nimirum quisquis fide prostratus, corde rigido corpus humiliavit. Est enim qui humiliatur nequiter; interiora autem ejus plena sunt dolo (Eccli. xix, 23). Quisquis enim necessitatem suam minus considerat, minus sentit incommoda, minus pericula pavet, minus devote confugit ad remedia ortæ salutis, minus affectuose se subjicit Deo, minus fideliter psallit : *Domine, refugium factus es nobis* (Psal. lxxxix, 1) : hujus adoratio minus accepta, hujus prostratio minus verax, hujus humiliatio minus habens, hujus etiam victoriosa minus, imo et minus vivida fides. Quid tamendicit : *Beati qui non viderunt et crediderunt*? quasi non videatur ipsum credere quodammodo jam videre. Sed adverte diligenter cui et quando dictum sit : ei utique qui arguebatur quod quia vidisset credidisset. Neque enim idipsum est vidisse, et ideo credidisse, quod credendo vidisse. Alioquin Abraham pater vester, quoniam modo Dominicum hunc vidisse diem, nisi credendo, credendus est? Sed et illud quomodo accipietur quod hac nocte cantatum est nobis, « Sanctificamini hodie, et estote parati : crastina enim die videbitis majestatem Dei in

vobis : » si non mente videre, est pia devotione repræsentare et recolere fide non ficta magnum illud magnæ pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria (I Tim. iii, 16)?

6. Semper igitur novum, quod semper innovat mentes; nec unquam vetus, quod fructificare non cessat, quod in perpetuum non marcessit. Hoc est enim Sanctum, quod non datur videre corruptionem. Hic novus homo, qui, nullius unquam vetustatis capax, etiam eos quorum inveteraverunt omnia ossa, in veram vitæ transferat novitatem. Inde est quod etiam in præsentia tam jucundissima annuntiatione, si advertistis, congrue satis dicitur non tam natus esse quam nasci : *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judæ*. Sicut enim quodam modo immolatur adhuc quotidie, donec mortem ejus annuntiamus : sic videtur et nasci, dum fideliter repræsentamus ejus nativitatem. Die igitur crastina videbimus majestatem Dei, sed sane **774** in nobis, non in seipso : utique majestatem in humilitate, virtutem in infirmitate, in homine Deum. Ipse est enim Emmanuel, quod interpretatur *nobiscum Deus*. Et evidentius audi : *Verbum, inquit, caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. i, 14). Denique extunc et deinceps vidimus gloriam ejus, sed gloriam quasi Unigeniti a Patre, utique plenum gratiæ vidimus et veritatis. Non enim gloriam potestatis aut claritatis, sed gloriam paternæ pietatis, gloriam gratiæ, de qua Apostolus : *In laudem, inquit, gloriæ gratiæ suæ* (Ephes. i, 6).

7. Sic ergo nascitur. Sed ubi putas? » In Bethlehem Judæ (Luc. ii, 15) : neque enim decet nos ita Bethlehem præterire. *Transeamus usque Bethlehem*, dicunt pastores, non, Bethlehem pertranseamus. Quid enim si pauper viculus est? quid si videtur minima in Judæa? Ne id quidem incongruum ei, qui cum dives esset, propter nos factus est pauper : et cum esset magnus Dominus et laudabilis nimis, parvulus natus est nobis; et dicebat : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum* (Matth. v, 3) : itemque : *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnum caelorum* (Matth. xviii, 3). Unde etiam stabulum elegit et præsepe, utique domum luteam, et **D** diversorium jumentorum, ut hunc esse scias, qui de stercore erigit pauperem, et salvos facit homines et jumenta.

8. Utinam autem inveniamur et nos Bethlehem Judæ, ut in nobis quoque dignetur nasci, et audire mereamur : *Quia vobis timentibus Deum orietur sol justitiæ!* (Malach. iv, 2.) Forte enim est hoc quod supra meminimus, ad videndam in nobis Domini majestatem et sanctificatione opus esse, et præparatione. Nam et juxta prophetam : *Facta est Judæa sanctificatio ejus* (Psal. cxiii, 2), quia videlicet omnia in confessione lavantur : et domus panis, quod Bethlehem sonat, ad præparationem fortasse vide-

bitur magnopere pertinere. Quomodo enim ille paratus est, ut excipere tantum hospitem possit, qui dicit : *Quia non est in domo mea panis?* (Isa. lxxvii, 7.) Denique quia imparatus erat quidam, necesse habuit amici ostium clausum media nocte pulsare, et dicere : *Quia amicus meus venit ad me de via, et non habeo quod ponam ante illum* (Luc. xi, 6). *Paratum cor ejus sperare in Domino*, ait Propheta, haud dubium quin de justo loquens. *Confirmatum est cor ejus, non commovebitur* (Psal. cxi, 8). Non est paratum cor quod non est confirmatum. Scimus autem, ipso eodem teste propheta, quod *panis cor hominis confirmet* (Psal. ciii, 15). Non est ergo paratum, sed aridum et exsanguie cor ejus, qui oblitus est comedere panem suum. Est autem paratus et non turbatus, ut custodiat mandata vitæ, qui oblitus ea quæ retro sunt, in ea quæ ante sunt, se extendit. Vides quam fugienda quædam, quam sit quædam oblivio cupienda. Neque enim totus Manasses Jordanem transit, sed nec totus citra sibi elegit mansionem (Josue. xiii). Est qui oblitus est Domini creatoris sui, et est qui providet eum in conspectu suo semper oblitus populum suum, et domum patris sui. Et ille quipem cælestia obliviscitur, hic vero quæ sunt super terram; iste præsentia, ille futura; iste quæ videntur, ille quæ non videntur; postremo iste quæ sua sunt, ille quæ Jesu Christi. Uterque Manasses, uterque obliviosus; sed alter quidem Jerusalem, alter Babylonis oblitus : quia alter eorum quæ impediunt, et iste paratus; alter sane eorum magis quæ expediunt, et quæ non expedit oblivisci; atque hic penitus imparatus ad videndam in se Domini majestatem. Neque est domus panis, in qua Salvator oriatur; non est Manasses ille cui appareat, qui Israel regit, et super Cherubim sedet : *Appare, inquit, coram Ephraim, Benjamin et Manasse* (Psal. lxxix, 3). Ego arbitrator istos tres esse qui salvantur, quos alius quidam propheta Noe, Danielelem, et Job nominavit (Ezech. xiv, 14) : eosdem quoque et tribus illis pastoribus designari, quibus nato Angelo magni consilii, gaudium magnum angelus evangelizavit.

9. Vide autem ne forte ipsi sint et tres magi, venientes jam non modo ab Oriente, sed etiam ab Occidente, ut recumbant cum Abraham, Isaac et Jacob. Forte enim non incongrue videtur ad Ephraim quidem **775** (quod *fructificationem* sonat) pertinere thuris oblationem : quod offerre incensum dignum in odorem suavitatis proprium sit eorum quos posuit Dominus ut eant et fructum afferant, id est Ecclesiæ prælatorum. Nam et Benjamin, filius dextera, offerat necesse est aurum, id est substantiam hujus mundi, ut videlicet fidelis populus, in parte dextera constitutus, a judice mereatur audire, quia *esurivi, et dedisti mihi manducare* (Matth. xxv, 35), etc. Porro, Manasses (si tamen is esse voluerit cui appareat Deus) myrrham offerat mortificationis, quam quidem a nostra specialiter arbitrator professione requiri. Et hæc dicta sint, ne ad eam partem

tribus Manasse, quæ citra Jordanem substitit, pertineamus, sed obliviscamur magis ea quæ retro sunt, extenti et intenti ad anteriora.

10. Nunc vero redeamus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, et ostendit nobis. Domus panis est, ut jam diximus : bonum est nos illic esse. Ubi enim fuerit Verbum Domini, non deest utique panis qui confirmet cor, dicente Propheta : *Confirma me in verbis tuis* (Psal. cxviii, 28). Nimirum in verbo quod procedit de ore Dei, vivit homo; vivit in Christo, vivit in eo Christus. Ibi oritur, ibi apparet : nec omnino amat cor titubans aut vacillans, sed stabile et confirmatum. Si quis murmurat, si quis hæsitat, si quis nutat, si quis cogitat revolvi in lutum, redire ad vomitum, deserere votum, mutare propositum suum; non est Bethlehem iste, non est domus panis. Sola enim fames, et fames valida, in Ægyptum eum descendere, porcos pascere, siliquas esurire compellit, utpote procul agentem a domo panis, a domo patris : in qua etiam mercenarii panibus abundare noscuntur. Non ergo in hujusmodi corde nascitur Christus, cui deest fidei fortitudo, utique panis vitæ, Scriptura teste, *Quoniam justus ex fide vivit* (Habac. ii, 4), quod videlicet animæ vera vita (quæ ipse est) non nisi per fidem interim habitet in cordibus nostris. Alioquin quomodo in illo nascitur Jesus, quomodo salus oritur illi, quandoquidem vera omnino certa que sententia est, quod is tantum *qui perseveraverit usque in finem, salvus erit?* (Matth. x, 22.) Nam quod minime invenitur in eo Christus, nec de eis sit quibus dicitur : *quia unctionem habetis a Sancto* (I Joan. ii, 20); ex eo vel maxime constat quod sine dubio etiam aruit cor illius, ex quo oblitus est comedere panem suum. Multo minus autem ad Filium pertinet Dei, qui hujusmodi est, quod non nisi super quietum et humilem, ac trementem verba sua requiescat Spiritus ipsius (Isa. lxvi, 2), nec sit ulla societas æternitati, et tantæ mutabilitati; ei qui est, et ei qui nunquam in eodem permanet statu. Cæterum quamlibet firmi, quamlibet fortes in fide, quamlibet parati, quamlibet panibus abundantes, ipso quidem largiente, cui quotidie orantes dicimus : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; necesse habemus addere consequenter : *Dimitte nobis debita nostra* (Matth. vi, 11, 12). Alioquin si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. i, 8). Nimirum Veritas ipse est, qui non simpliciter in Bethlehem, sed in Bethlehem Judæ nascitur, Jesus Christus, Filius Dei.

11. Præoccupemus igitur faciem Domini in confessione, ut sanctificati pariter et parati inveniamur et nos Bethlehem Judæ, atque ita nascentem Dominum videre mereamur in nobis. Cæterum si qua anima eo usque profecerit (quod quidem est multum ad nos) ut sit fecunda virgo, sit stella maris, sit plena gratia, et supervenientem habens in se Spiritum sanctum; puto quod non modo in ea sed

ex ea quoque non dedignabitur nasci. Nemo sane id sibi arrogare præsumat, nisi quos ipse speciali designatione tanquam digito monstraverit, dicens: *Ecce mater mea, et fratres mei* (Matth. XII, 49). Enim vero audi unum ex istis: *Filioli mei*, ait, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (Galat. IV, 19). Si enim nasci videbatur in eis, cum formabatur Christus in eis; quomodo non etiam ab eo similiter nasci eum dicere quis præsumat qui in ipsis quodammodo parturiebat? **776** Et tu quidem, impia Synagoga, hunc nobis filium peperisti, officio quidem matris, sed non matris affectu. Excussisti eum de sinu tuo, extra civitatem eiciens, et elevans super terram, tanquam dicens Ecclesiæ gentium, pariter et Ecclesiæ primitivorum quæ est in cælis: Nec mihi, nec vobis sit, sed di-

IN NATIVITATE DOMINI.

SERMO I.

De fontibus Salvatoris.

1. Grandis quidem est, dilectissimi, hodierna Dominicæ Nativitatis solemnitas; sed dies brevis cogit brevare sermonem. Nec mirum, si facimus nos breve verbum, quando et Deus Pater Verbum fecit abbreviatum. Vultis nosse quam longum, quam breve fecit? *Cælum*, inquit hoc Verbum, *et terram ego impleo* (Jerem. XXIII, 24). Nunc caro factum, in angusto locatum præsepio est. *A sæculo*, ait Propheta, *et in sæculum tu es Deus* (Psal. LXXXIX, 2; et ecce factus est infans diei unius. Ad quid hoc, fratres, aut quæ necessitas fuit ut sic exinaniret, sic humiliaret, sic abbreviaret se Dominus majestatis, nisi ut vos similiter faciatis? Jam clamat exemplo, quod postmodum prædicaturus est verbo. *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. XI, 29): ut verax inveniatur qui dicit: *Cæpit Jesus facere, et docere* (Act. I, 1). Obsecro proinde et plurimum rogo, fratres, non patiamini sine causa tam pretiosum exemplar vobis exhibitum esse, sed conformamini illi, et renovamini spiritu mentis vestræ. Studete humilitati, quæ fundamentum est custosque virtutum: sectamini illam, quæ sola potest salvare animas vestras. Quid enim magis indignum, quid detestandum amplius, quid gravius puniendum, quam ut, videns Deum cæli parvulum factum, ultra apponat homo magnificare se super terram? Intolerabilis impudentiæ est ut, ubi sese exinanivit majestas, vermiculus inflatur et intumescat.

2. Hoc igitur est propter quod exinanivit se formam servi accipiens, qui in forma Dei Patriæqualis erat; sed exinanivit majestate et potentia, non bonitate et misericordia. Quid enim ait Apostolus? *Apparuit*, inquit, *benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei* (Tit. III, 4) Apparuerat ante potentia in rerum creatione, apparebat sapientia in earum gubernatione; sed benignitas misericordiæ nunc maxime apparuit in humanitate. Innotuerat Judæis potestas in signis atque portentis, unde et in ea lege

vidatur. Dividatur, inquam, non inter utraque, sed ab utrisque. Expulsum enim, et exaltatum, et elevatum, et quidem modice satis, tamen ut nec in tuis esset mœnibus, nec in terra, ferro undique coarctasti, ne forte vel hac vel illac excederet: ut videlicet a te separatus, ad neutram perveniret illarum. Sæva nimirum mater ita abortivum facere voluisti, dum non esset qui excipere posset excussum. Age ergo, quid profeceris, imo quam nihil profeceris intueri. Undique enim egrediuntur filie Sion, ut videant regem Salomonem in diademate quo coronasti eum. Relinquens matrem adhæret uxori suæ, ut sint duo in carne una; et civitate pulsus, atque exaltatus (*alias levatus*) a terra, omnia trahit ad se, quippe qui est super omnia benedictus Deus in sæcula. Amen.

B sæpius invenies: *Ego Dominus, Ego Dominus*. Philosophis quoque abundantibus in sensu suo majestas innotuit, quoniam juxta Apostoli verba, *quod notum est Dei, manifestum est in illis* (Rom. I, 19). Verumtamen et Judæi potestate ipsa premebantur, et philosophi scrutatores majestatis opprimebantur a gloria. Potestas subjectionem, majestas exigit admirationem, neutra imitationem. Appareat, Domine, bonitas, cui possit homo, qui ad imaginem tuam creatus est, conformari: nam majestatem potestatem, sapientiam nec imitari possumus, nec expedit æmulari. Quousque angusta est misericordia tua in sola angelorum parte, reliquam occupat iudicium cum toto pariter humano genere? *Domine, in cælo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes* (Psal. XXXV, 6), **777** terram universam condemnans, et aereas potestates. Dilatet misericordia terminos suos, extendat funes, expandat sinus, attingat a fine usque ad finem fortiter, disponens omnia suaviter. Restrictus est, Domine, iudicio sinus tuus; solve cingulum tuum, et veni miserationibus affluens, et supereffluens charitate.

3. Qui tu times, o homo? quid trepidas a facie Domini, quia venit? Venit non iudicare, sed salvare terram. Olim tibi persuasum est ab infideli quodam servo, ut furtim tollereres et imponeres regium diadema capiti tuo. Deprehensus in furto, quidni timeres? quidni fugeres a facie ejus? Forte enim jam gladium vibrabat ignitum. Nunc in exilio positus, in sudore vultus tui vesceris pane tuo: et ecce vox audita est in terra, quia Dominator advenit. Quo ibis a spiritu ejus? et quo a facie ejus fugies? Noli fugere, noli timere. Non venit cum armis; non puniendum, sed salvandum requirit. Et ne forte dicas etiam nunc: *Vocem tuam audivi, et abscondi me* (Gen. III, 10); ecce infans est, et sine voce. Nam vagientis vox magis miseranda est, quam tremenda: aut si cui forte terribilis, sed non tibi. Parvulus factus est, tenera membra Virgo mater pannis alligat; et adhuc timore trepidas? Vel in hoc scies quia non venit perdere te, sed salvare; eripere, et non

ligare. Jam adversus hostes tuos dimicat, jam superbiorum et sublimium colla tanquam Dei virtus et sapientia calcet.

4. Duo sint tibi hostes, peccatum et mors, id est mors corporis et animæ. Utrumque debellaturus advenit, et ab utroque salvabit te: noli timere. Et jam quidem peccatum in propria persona vicit, quando humanam naturam sine ulla contagione suscepit. Grandis enim peccato facta est violentia, et revera expugnatum esse cognoscitur, quando natura, quam se totam infecisse et occupasse gloria-batur, ab eo penitus aliena in Christo inventa est. Dehinc persequitur inimicos tuos, et comprehendit eos; nec convertitur donec deficiant. Contra peccatum dimicans in conversatione sua, verbis pariter et exemplis oppugnat; sed in passione sua alligat illud, alligat plane fortem, et diripit vasa ejus. Jam vero eodem ordine mortem quoque superat prius in se ipso, cum resurgit primitiæ dormientium, et primogenitus mortuorum: postmodum debellaturus eam pariter in omnibus nobis, quando videlicet suscitabit mortalia corpora nostra, et destruetur novissima inimica mors. Propterea enim resurgens decorem indutus est, non (sicut antea nascentes) pannis involutus est. Propterea qui prius sinu misericordiæ affluebat non iudicans quemquam, resurgens præcinxit se, et justitiæ cingulo videtur quodammodo effluentem sinum misericordiæ collegisse: quoniam extunc preparatur ad iudicium, quod in nostra resurrectione futurum est. Nam et propterea parvulus antea venit, ut misericordiam prærogaret; et futurum in fine iudicium præcurrrens, misericordia temperaret.

5. Licet enim parvulus ad nos venerit, non parum tamen attulit, non parum contulit nobis. Si quæris quid attulit: primo omnium attulit misericordiam, secundum quam, teste Apostolo *salvos nos fecit* (Tit. III, 5). Neque enim his tantum profuit, quos tunc præsens invenit; sed fons est qui nunquam poterit exhauriri. Fons nobis est Christus Dominus unde lavemur, sicut scriptum est: *Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris* (Apoc. I, 5). Verumtamen non iste solus aquarum est usus; nec tantum sordes abluunt, sed et sitim extinguunt. *Beatus vero*, ait Sapiens, *qui in sapientia morabitur, et qui in justitia meditabitur* (Eccli. XIV, 22); et post pauca: *Aqua*, inquit, *sapientiæ salutaris potabit illum* (Eccli. XV, 3). Bene sapientiæ salutaris, quoniam sapientia carnis mors est, et sapientia mundi etiam ipsa inimica est Deo. Sola quæ ex Deo est sapientia salutaris est, quæ secundum beati Jacobi definitionem *primum pudica, deinde pacifica est* (Jacob. III, 17). Nam sapientia carnis voluptuosa est, non pudica: sapientia mundi **778** tumultuosa est, non pacifica. Sapientia vero quæ ex Deo est, primum pudica est, non quærens quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, ut non suam quisque faciat volun-

(10) Confer sermonem 96 de Diversis, ubi hos fontes aliter explicat.

tatem, sed consideret quæ sit voluntas Dei; deinde pacifica, non abundans in suo sensu, sed alieno magis acquiescens consilio vel iudicio.

6. Tertius aquarum usus est irrigatio, quam profecto maxime necessariam habent novellæ plantationes: alioquin aut minus proficiunt, aut ex toto peribunt præ siccitate. Quærat ergo devotionis aquas, quisquis seminaverit honorum operum semina: ut irrigatus fonte gratiæ, bonæ conversationis hortus non arescat, sed in perpetua viriditate proficiat. Orat enim pro hujusmodi Propheta: *Et holocaustum tuum*, inquit, *pingue fiat* (Psal. XIX, 4). Sic et in laudibus Aaron legis, quoniam sacrificium ejus quotidianus ignis assumpsit. In quibus omnibus nihil aliud intelligendum videtur, nisi ut bona opera fervore devotionis et dulcedine spiritualis gratiæ condiantur. Putas inveniri poterit quartus fons, ut paradisum recuperemus quatuor fontium irrigatione amœnissimum? Nam si terrenum paradisum denuo nobis reddendum non speramus, quomodo regnum cælorum sperabimus? *Si terrena*, inquit, *dixi vobis et non creditis; quomodo, si dixerero vobis cælestia, creditis* (Joan. III, 12). Nunc autem, ut de exhibitione præsentium firma sit expectatio futurorum; paradisum habemus multo meliorem et longe delectabiliorem, quam primi parentes habuerunt, et paradisus noster Christus Dominus est. In quo tres quidem fontes jam invenimus: quartum quæramus. Habemus de fonte misericordiæ ad diluendas culpas, aquas remissionis; habemus de fonte sapientiæ ad potendam sitim nostram, aquas discretionis; habemus de fonte gratiæ ad irrigandas plantas bonorum operum, aquas devotionis: quæramus ad decoquendos cibos aquas ferventes, aquas æmulationis. Hæ nimirum condiunt et decoquunt affectiones nostras, et ebulliunt de fonte charitatis. Unde ait Propheta: *Concaluit cor meum intra me; et in meditatione mea exardescet ignis* (Psal. XXXVIII, 4); alibi quoque: *Zelus*, inquit, *domus tuæ comedit me* (Psal. LXVIII, 10). Siquidem ex dulcedine devotionis diligens justitiam, ex fervore æmulationis odio habet iniquitatem. Et vide ne forte de fontibus istis prædixerit Isaïas: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris*. Nam ut promissionem hanc vitæ præsentis esse noveris, non futuræ, illud attende quod sequitur: *Dicetis in illa die: Confitemini Domino, et invocate nomen ejus* (Isai. XII, 3, 4). Invocatio quippe præsentis temporis est, sicut scriptum est: *Invoca me in die tribulationis* (Psal. XLIX, 15).

7. Porro ex his quatuor fontibus, tres quidem proprie convenire videntur tribus Ecclesiæ ordinibus, singuli singulis (10). Nam primus quidem communis est omnibus. In multis enim offendimus omnes: et necessarium habemus misericordiæ fontem ad diluendas offensionum sordes. Omnes, inquam, peccavimus, et egemus gloria Dei (Rom. III, 23): et prælati, et continentes, et conjugati, si dixerimus